

*Галіна Курыленка
Дар'я Старадуб*

ФАЛЬКЛОРНА-МІФАЛАГІЧНЫ АСПЕКТ РАМАНА ВІКТАРА КАЗЬКО «НЕРУШ»

Вусная народная творчасць, ці, як прынята гаварыць у адпаведнасці з міжнароднай навуковай тэрміналогіяй, фальклор, – гэта найбольш старажытная форма вербальнай культуры. Фальклор яўляе сабой калектыўную мастацкую дзейнасць народа, у якой адлюстраваны яго жыццёвыя погляды, ідэалы, сістэма маральных каштоўнасцей. Менавіта ў фальклорных творах праяўляюцца пэўныя рысы гісторыі, псіхалогіі і менталітэту таго ці іншага народа. Неаспрэчным фактам з'яўляецца і тое, што ў фальклорных творах адлюстроўваюцца самыя разнастайныя аспекты духоўнай і матэрыяльнай культуры. Дарэчы, самым багатым ў Еўропе лічыцца беларускі фальклор, што пацвярджаецца наяўнасцю яго шматтомнага (каля пяцідзiesiąці тамоў) выдання. Апрача таго, беларускі фальклор – калектыўная мудрасць усяго нашага народа і наша нацыянальная філасофія. Такім чынам, фальклор можна лічыць асновай усёй культуры. Не выключэннем тут з'яўляецца і мастацкая літаратура як форма вербальнай культуры.

Безумоўна, найбольш аўтарытэтнымі аўтарамі выступаюць такія пісьменнікі, як Я. Баршчэўскі, Я. Лучына, Я. Купала, Я. Колас, М. Багдановіч. Тым не менш да фальклору як да вечнай крыніцы натхнення звяртаюцца і прадстаўнікі сучаснага пакалення беларускіх пісьменнікаў. Прычым гэта датычыць у аднолькавай ступені як паэтаў, так і празаікаў. Найбольш цікавай у гэтым плане падаецца творчасць вядомага беларускага пісьменніка В. Казько. Так, ужо ў самой назве яго рамаёна «Неруш» праяўляецца фальклорная парадыгма. З аднаго боку, неруш – гэта месца, несапсаванае чалавечай цывілізацыяй, месца, дзе не ступала нага чалавека, некранутасць, першазданнасць. А з другога боку, не-руш! ужо гучыць як папярэджанне чалавецтву аб тым, каб чалавек не чапаў, не псаваў тое, што створана не ім, але для яго.

Асноўная ўвага ў дадзеным творы надаецца тэме экалогіі, якая на пачатку васьмідзесятых толькі пачала набываць сваю актуальнасць. В. Казько ў надзвычай экспрэсіўнай форме паказаў сутнасць канфліктных узаемаадносінаў паміж чалавекам як прадстаўніком мікракосма і прыродай, што ўяўляе сабой макракосм. Нягледзячы на сацыяльную значымасць узнятай аўтарам праблемы, у творы даволі выразна адчуваецца аўтарская прысутнасць, неабыхавасць, якая часам набывае рысы спавядальнай рэфлексіі пісьменніка перад сваёй малой радзімай – Палессем. Варта нагадаць, што Палескі край ужо не аднойчы быў апазтызаваны ў сваіх творах такімі славутымі майстрамі слова, як Якуб Колас, Янка Купала, І. Мележ, І. Шамякін. Але ў класікаў яшчэ не было падставы выказаць непакой за лёс гэтага шыкоўнага, выключна непаўторнага, адметнага рэгіёна Беларусі. У рамане ж В. Казько ўжо гучыць выразная трывога за будучыню Палесся. Аўтарская ўлюбёнасць у сваю радзіму пераплятаецца з пачуццём адказнасці за яе, з пошукамі шляхоў аказання ёй неабходнай дапамогі. У пісьменніка звычайная палеская вёска не проста вёска – гэта Княжбор, а возера – гэта возера Княжае. Дадзеныя назвы-міфалагемы абавязваюць звярнуць увагу на сябе, праявіць да іх адпаведную павягу. Разам з тым яе вялікасць прырода выступае ў рамане не апасродкавана, яна актыўна ўключаецца ў працэс фалькларызацыі твора праз сістэму персанажаў, блізкіх да фальклорнай парадыгмы. сярод іх найбольш значныя Жалезны чалавек, Вадзяны Бык, Галоска-галасніца. Ды і ўвядзенне ў твор праявы блукаючага балота – гэта таксама адтуль, з палескай вусна-паэ-

тычнай творчасці. Кожны з пералічаных вобразаў выконвае пэўную функцыю. Так, Жалезны чалавек дае магчымасць галоўнаму герою Мацвею Роўдзе наладзіць стасункі з уласным сумленнем і ў выніку ўскласці на сябе адказнасць за тыя злачынствы, што чыніліся супраць прыроды і адначасова супраць чалавека таксама. Галоска-галасніца – гэта своеасаблівае дуалістычнае праяўленне архетыпу Маці, якой з’яўляецца Прырода. Сама таго не ведаючы, яна можа загубіць сваё немаўлятка-дзіця. Тут пад вобразам дзіцяці ці не маемся на ўвазе ўсе мы – неразумныя сыны і дачкі планеты Зямля з неразумнымі, часам проста дзікунскімі да яе адносінамі? Блукаючае балота выступае ў рамане як вобраз-сімвал помсты чалавеку Прыродай за злачыннае ігнараванне яе законаў. Сімвалічны сэнс набывае сітуацыя, калі жывыя шукаюць ратунку пад час наваднення сярод мёртвых, на могілках. А гэта ўжо рэмінісцэнцыя апакаліпсічнага матыву. Характэрна, што старая Ненене, надзвычай каларытны персанаж, ратуе не так сябе, як тое, што ёсць у яе самага дарагога, – цялушку. Эпізод, дзе цялушка пачынае цяліцца, а старая спрабуе яе закрыць ад людскіх вачэй, каб зберагчы таямніцу з’яўлення на свет новага жыцця (дарэчы, і тут праяўленне фальклорнай канструкцыі), таксама сімвалічны. Ён сведчыць не толькі пра сувязь чалавека з прыродай, без якой ён нішто, але і пра неабходнасць аказання ёй дапамогі. Бо толькі такім чынам чалавек зможа выратаваць і самага сябе.

Неад’емнай часткай Палесся і яго культуры ў рамане В. Казько выступаюць буслы. Яны таксама выконваюць пэўную сэнсавую нагрузку, выступаючы сімвалам гарманічнага адзінства чалавека і прыроды. Асушылі бяздумна балоты – і зніклі спрадвечныя суседзі палешукоў, крылатыя надзейныя сябры, якія, згодна з міфалагічнымі ўяўленнямі беларусаў, прыносілі ў хаты радасць – дзяцей.

Разам з тым фінал рамана «Неруш» мае аптымістычнае завяршэнне. Вернецца каханая да Мацея, вернуцца і буслы на змярцвелую зямлю. Але гэта стане магчымым толькі тады, калі чалавек возьме на сябе адказнасць за лёс Зямлі і за свой уласны лёс таксама.

Такім чынам, зварот да вуснай народнай творчасці значна ўзбагаціў сюжэтную канву рамана В. Казько, дапамог акрэсліць пастаўленыя праблемы і намеціць шляхі іх вырашэння.